

FEDERAL ALMANYA'DA SOSYOLOJİK AÇIDAN İŞÇİ MESELELERİ

Dr. Friedrich WELTZ

Konuşmama üç ayrı müşahededen bahsederek başlamak istiyorum.

1 — Bugün, herhangi bir Alman şehrine veya tâtıl yerine gidildiği zaman, oralarda görülen insanları, giyim, davranış ve görünüşlerine göre inceleyip, işçi olup olmadıklarını anlamak imkân dahilinde değildir.

2 — Doktor, Avukat, yahut yüksek mevkili bir memura, yani orta veya yüksek sınıftan bir kimseye, tanıdıkları arasında işçilerin bulunup bulunmadığı şeklinde sorulan bir sorunun cevabı nâdiren müsbet olacaktır.

3 — Federal Almanya'da her iki ilkokul öğrencisinden biri işçi sınıfından gelmektedir. Bu durum bize nüfusta işçi sınıfının payını gösterir. Buna karşılık herhangi bir Alman Üniversitesinde ancak yirmi öğrenciden bir tanesi işçi sınıfına mensuptur.

Yukardaki üç müşahedeyi gözönüne alarak Federal Almanya toplumu içindeki işçinin durumunu az çok tâyin ettiğimizi sanıyoruz. Gerçekte ise bu müşahedeler çelişiktir. Konuşma sonunda yeniden aynı mevzuya dönmek kaydıyla varılan bu neticeyi aklımızda tutalım.

Bilindiği gibi, İngiltere'ye oranla, Almanya'nın sanayileşmesi hayli geç başlamış fakat büyük bir hızla tamamlanmış ve neticede geçen asrın 80 yıllarında büyük bir proleter sınıfı meydana gelmiştir. 1882 yılında işgücünün %35,6 sı büyük sanayi ve el sanatları sanayiinde çalışıyordu. 1907 de bu oran %40 oldu. 1925 de işçi sayısı 6,1 milyon olup erkek faal nüfusun yarısından çoğunu kavırıyordu. Bugünkü Alman işçisinin durumunu anlamak için bu sayıları gözönünde tutmamız gerekir. Bu sayılar Almanya'da eskiden kalma bir sanayi geleneğinin mevcut olduğunu fakat daha çok bugün işçilerin büyük bir miktarının işçi ailelerinden geldi-

ğünü, işçi sınıfının hususî içtimaî durumu sebebiyle çocukluktan itibaren şekillendiğini gösteriyor. İşçi sendikaları da (1933-45 yıllarıyla bölünmüş) bir geleneğe sahiptir. 1903 yılında 1 milyondan fazla sendika üyesi vardı. Dünya savaşından önceki son yılda, bu sayı 3 milyon oldu. 1922 yılında en çok üye sayısı olan kurum sendikalar olup üye miktarı 10,5 milyona varmıştı. Bugün Federal Almanya'da işçi sendikalarının 7,5 milyonu geçen üyesi vardır ve bunlardan 5 milyon işçidir. Bu durum bize teşkilatlanmanın %43 gibi bir orana sahip olduğunu gösterir. İşçilerin miktar bakımından cemiyette oldukça önemli bir yerleri olmasına karşılık, içtimaî ve siyasî hayat içindeki rolleri çok önemsizdi. Sosyal demokratlar da Weimar cumhuriyetinde, İmparatorluk devrinin son yıllarında olduğu gibi işçi sınıfına dayanan en kuvvetli partiydi. Fakat bütün bu devrelerde etkili olan sınıflar ayrıydı. Büyük endüstri, burjuva, orta sınıf.

En ilgi çekici yanı; toplum içinde, işçi fert olarak nâdir görülüyordu. Çalışma süresinin uzunluğu, gelirin nisbî düşüklüğü, işçinin büyük sanayi tesisleri yakınında kapalı işçi mahallelerinde oturması diğer sosyal sınıflarla ilgi kurmasını önliyordu. İş süresinde ise bu ilişki en düşük seviyede kalıyordu. Burjuva sınıfı açısından işçilerin halkın görünmeyen yarısı olduğu söylenebilir. İşçiler toplumun belli belirsiz idrak edilen bir soyut unsuru idi ve daha çok devamlı bir politik tehdit olarak görülüyordu. Bir işçi meselesi mevcuttu. İşçinin vaziyetini düzeltmek için bazı çalışmalar yapılıyorsa da işçilerin dışında kalan nüfusun diğer yarısı tarafından işçi; yüzüne bakılır hakikî bir fert veya vatandaş olarak düşünülemezdi. Bu vaziyet 50 yıllarından bu yana bir hayli değişti. Yaşama seviyesinin hızla yükselmesi, iş süresinin kısalması, çalışma şartlarının düzeltilmiş olmasından işçi de büyük miktarda faydalandı. O devreye kadar işçiye kapalı olan yaşama alanları açıldı. Daha yüksek bir yoğaltım seviyesine erişti. İzin sürelerinin artması beden güçlerinin yenilenmesine değil, tâtıl gezilerine çıkmasına ve o zamana kadar ancak burjuvaların değerlendirebildikleri bu tâtillerden faydalanmalarına yol açtı. Şehirlerdeki kapalı işçi mahalleleri savaş neticesi değişen yapı dolayısıyla eski hüviyetini kaybetti. İşçi, birdenbire diğer sosyal sınıflar için bir fert olarak meydana çıktı. ve içtimaî refah tedbirleri için kullanılan bir nesne, yalnız tehdit edici politik aksiyonların sorumlusu ve toplumun tanımayan bir unsuru değil, aksine: trende yol arkadaşı, ortak tüketici ve komşu oldu. Artık toplumun iki yarısını o devre kadar birbirinden ayıran görünmeyen duvarlar yıkılmış gibidir. Sosyologlar işçinin burjuvalaşmasından, sınıf farklarının ortadan kalktığından söz etmektedirler.

Ünlü sosyolog olan Prof. Helmst diyorki :

"Bu sınıflandırılmış toplumun tek tek, veya toplu olarak kalkınması olayı sonunda, toplumumuzda sınıf yapısı kendiliğinden çözülmüştür; şimdi ancak çok değişik fakat kendi içinde homojen sosyal, ekonomik gruplar ayırımından söz edilebilir..."

Bazı olaylar sınıf farklarının yıkılmasını hızlandırmış, sınıflar arasındaki farklılıkları ortadan kaldırmış, bu sınıfları orta sınıf ve küçük burjuva sınıflarına yaklaştırmıştır. Bu durumdan azınlıkta kalan pek az gruplar faydalanamamıştır.

İşçilerin burjuvalaşmasınadair beş görüş ileri sürülmektedir :

1 — İşçilerin somut yaşama şartlarında büyük mıkıyasta düzelme olmuş ve diğer tabakaların, meselâ memurların seviyesine yükselmeler görülmüştür.

2 — İşçilerin dış görünüşleri, istihlâk alışkanlıkları, hayat tarzları bakımından diğer sınıflardan veya diğer meslek gruplarından artık belirli ayrımları yoktur.

3 — İşçi sınıfı sınıf değıştirme imkânlarından tam mânasiyle yararlanmaktadır.

4 — İşçilerde açık bir işçi sınıfı şuuru yoktur, kendilerini proleter saymamaktadırlar.

5 — Politik davranışları yönüyle de işçiler öbür sınıflardan farksızdırlar.

İşçilerin burjuvalaştığı tezi gerçekten doğru mudur? Yukarıki beş görüşü tahlil ederek bu düşüncenin doğruluk derecesini araştıralım.

1 — *İşçilerin iktisadî durumu diğer sınıflarınkine yaklaşmıştır.*

Evvelâ fert başına geliri ele alalım. Bir enstitünün yapmış olduğu ve diğer enstitülerce de kabul edilen denemeye göre 1963 yılında 800 Alman markından çok kazananlar :

- %60 Bağımsız meslek sahipleri,
- %68 Yönetici memur ve müstahdemler,
- %24 Diğer memur ve müstahdemler,
- %18 Çiftçiler,
- %3 Vasıflı ve vasıfsız işçiler.

Yukarıdaki verilere göre işçi sınıfı bugün de gelir piramidinin en alt basamağındadır. Geliri, bütün meslek sahiplerinden düşüktür. En önemli sonuç ise, işçi sınıfı ile, diğer meslek grupları arasındaki gelir farkının hiç azalmamış, hep aynı kalmış olmasıdır.

1950 yılında müstahdemlerin ortalama gelirleri işçi gelirlerinin oranından %22 yüksek iken 1963 yılında bu oran %30 a çıkmıştır. 1950 de bağımsız çalışanların ortalama gelirleri, işçi gelirlerinin oranından 75 fazladır. 1963 de bu oran %72 dir.

İstatistiklerden anladığımıza göre, bu zaman zarfında gelir piramidinin yapısında pek az değişiklik olmuştur. 1950 yılında olduğu gibi 1963 de de gelir sahiplerinin beşte biri, toplam gelirin %6 sını almaktadır. Daha açık bir ifadeyle, umumî olarak gelir seviyesi 1950-63 arası hayli yükselmiş, fakat fakir ve zengin arasındaki fark hiç azalmamıştır. Gelir durumu bahis konusu edilerek bir sınıf yaklaşmasından bahsedilemez. İşçi sınıfı bu mevzuda öbür sınıflardan belirli şekilde ayrılmaktadır. Ama, tabii, bu müstahdemden daha çok kazanan işçi yok demek değildir. Fakat biz sözlerimizi daima istatistik neticelerine yani çoğunluk ve ortalamalara göre değerlendirmeliyiz.

Şu anda araştırmanın ilerde ele alacağımız bir sonucundan bahsetmek istiyorum. Genç işçiler, genç bir müstahdem, bir memur, bir bağımsız meslek sahibi kadar, hattâ bir öğrenciden de ortalama olarak daha fazla para kazanırlar. Bu sonuç başlangıçta vardığımız işçi gelirlerinin daima diğer meslek gelirlerinden düşük olduğu sonucuyla çelişmez. İşçiler gelirlerinin en üst sınırına çok çabuk varırlar. Halbuki, diğer meslek gruplarında (bilhassa uzun zaman eğitim görenlerde) gelir eğrisi artan yaşla beraber yükselmektedir.

2 — *İşçiler istihlâk alışkanlıkları ve çalışma saatleri dışında davranışlarıyla diğer sınıflara benzemişlerdir :*

Görünüşe bakarak bu tezin doğruluğundan bahsedilebilir. İş saati dışında bir işçi giyimi ve davranışı ile bir müstahdemden ayrılmıyabilir. Fakat bu benzemenin nelere mal olarak gerçekleştiğini müşahede ile söylemek güçtür. Gerçekten istatistikler bir iki yıl öncesine kadar yalnız üst sınıflara tanınan hakların, gelir ve boş saatler artışının şimdi işçilerde verildiğini gösteriyor. Üst sınıfların ihtiyaç malları — otomobil, buzdolabı, pikap, fotoğraf makinesi — işçi ailelerinde de diğer sınıflardaki kadar sık görülmeğe başladı. Gerçi işçiler bugün hâlâ bağımsız meslek sahiplerinden, müstahdem ve memurlardan daha az tâtîl gezilerine çık-

maktadırlar : Buna rağmen, gene de 1963 yılında üç işçi ailesinden birinin tâtıl gezisine çıkabildiğinden söz edilebilir.

İşçinin düşük gelire, bütçesinde istihlâk harcamalarına daha geniş yer vermesi ancak para biriktirmekten vaz geçmesi ve çocuklarının eğitim harcamalarından kısıntı yapmasıyla mümkün olmaktadır.

Bir araştırmaya göre işçi bütçesinde harcamalara ayrılan para ile, bir işçi ailesi muhakkak bir memur veya müstahdem ailesinden daha zor geçinir. Bu doğrudur. Zira harcamalara ayrılan gelir tutarı, harcamalarda hiç fark olmadığı halde, memur veya müstahdeminkinden daha düşüktür.

Tekrar boş saatlerin değerlendirilmesine dönelim. Umumiyetle işçilerin boş saatlerini değerlendirme, memur veya müstahdemlerin boş saatlerini değerlendirme şeklinden pek farklılık göstermez. Boş saatlerin uzunluğunda ve bu zamanın kullanılmasında temelde bir ayrılık yoktur. Fakat bazı yönlerde farklılık göze çarpar. Meselâ spor alanını ele alalım. Genç işçileri tenisten çok futbol ilgilendirir. Optik yoldan etki yapan, kütleyi uyutma araçları — sinema ve televizyon — işçiler tarafından daha çok talep edilir. Bütün sınıflar için özgür bir zaman değerlendirmesinden söz etmek haksızlık yapmak olur.

Çocukların yetişme çağında tahsilleri hakkında verilen kararlara bakarak sorunun cevabını arayabiliriz. İlkokula mı yollanacaklar, Orta Okul veya Lise'ye mi gönderileceklerdir. Prof. Darendorf "sosyal yapının düzenlenmesinde eğitim, seçim ve vergi görevini üzerine almıştır" diyor. Çocuğun ileride, toplum içinde alacağı mevki, gideceği okul tâyin ediyor. Yapılan bir incelemeye göre bu durum son 50 yıl içinde de daha fazla sağlamlaşmıştır. Batı Almanya'da belirli bir eğitimle belirli bir meslek grubuna girme arasındaki bağlantı geçen yüzyıldan bu yana fazla sağlamıştır. Orta sınıfların alt veya üst tabakalarında meslek sahibi olmak için lâzım gelen tahsil süresi son yirmi yıl evveline nazaran daha uzundur. Gelişme, tahsille meslek arasındaki bağlantının artması halindedir.

İşçi çocukları yüksek eğitim imkânlarından çok az faydalanabilirler. Başlangıçta belirttiğimiz gibi, yüksek okul öğrencilerinden ancak yirmide biri işçi ailesinden gelmektedir. Devletin teşvik edici tedbirlerine rağmen, yüksek eğitim, işçi ebeveynler için ekonomik bir yük olduğundan işçi sınıfı bu imkânlardan faydalanamamaktadır.

Yüksek okul ve üniversiteye karşı duyulan yabancılık nereden gelmektedir? Bunu Alman eğitim sisteminde arayabiliriz, büyük ölçüde suç-

lu odur. Zira yüksek okul ve Üniversite burjuva teşkilâtı olup, cahil tabakaların karşılaştıkları zorlukları bilmemekte ve onların çocuklarına yabancı kalmaktadır. Suçun bir parçası da, Alman eğitim sisteminin verdiği imkânlardan yeterince faydalanmasını, cahillikleri sebebiyle bilemeyen işçi ailelerindedir. Derinde yatan çözümleyici sebebi işçinin cemiyet anlayışında ve kendisini kavrayışında aramız lâzımdır. İşçilerin burjuvalaştığını ileri süren dördüncü iddiada bu meseleyi inceleyeceğiz.

4 — *İşçide şekillenmiş bir sınıf şuuru yoktur. Sosyal açıdan kendini ayrı olarak kavrayamaz.*

Münster Üniversitesi, işçinin toplum düşüncesi üzerine, derine inen hayli geniş bir araştırma yapmıştır. İşçilerin sosyal konularını kavramaları iki türlü açıklanabilir : “İşçi sınıfı şuuru” ve “Dychotomie” olarak; yani iki dünyaya ayrılmış olarak görme. “İşçi sınıfı şuuru özgür bir emek şuurunun sonucudur. İşçiye sınıksız bağlı olan bu kavram kendi emeğinin kavramıdır. Üretici doğrudan doğruya odur. İlk emeği o yaratır. Bundan ikinci derecede emek meydana gelir, bedeniyle ve gözle görülür bir biçimde çalışan odur, diğer bütün işlerde bu gözle görülürlük yoktur”.

“İşçiler yaptıkları işle kendilerini toplumun diğer gruplarından ayırabilirler. Bundan doğan emek şuuru ise, ferdi çalışmadan duyulan gurur olarak anlaşılmalıdır. Tek olarak emekçilerin istenilen ölçüde değiştirilip ve yerine başkasının konulabileceği bilinmektedir; işçi sınıfı tek tek değil, bir bütün olarak işte bu özgür emeği yaratmaktadır. Böylece emeğin şuuru kolektif şuur olarak ortaya çıkar. İşçiler kendilerini gördükleri işle, diğer sınıflardan açıkça ayırdeden bir sınıfın üyesi olarak kavriyorlar”.

“İşçinin toplum görüşünü büyük ölçüde açıklayan ikinci kavram ise, işçinin hiyerarşi basamaklardaki yeridir. İşçi en alt basamakta bulunuyor. Gerçekte hiyerarşi, işçiye basamak basamak değil de, ikiye bölünmüş olarak görünür. Onun görüş alanından az çok kaçan ve daha çok buyruk olarak biçimlenen bir üst vardır, ast ise zaten kendisidir. Ona buyrulur, o ise hiç kimseye baskı yapacak durumda değildir. Kendini hiyerarşinin bir unsurundan çok bir nesne olarak hisseder, ve bu duygu yükselme imkânları sınırlandığı oranda artar. Bir karşılaştırma yapıldığında, işçi yamağı ve ustabaşı kadrolarının — ki ustabaşı kadroları işçilere daima açıktır — sayısını işçilerin sayısına oranla çok düşük olduğu görülür”.

“İş alanında yapılan bu müşahedeler topluma da uygulanabilir. İşçilerin büyük çoğunluğu toplumu, sosyal mevkilerin sürekli olduğu, her

ferdin gücüne ve servetine göre yükselebileceği, armonik bir bütün olarak değil, tersine bir "dychotomie" üst ve alt dünyaların kesinlikle birbirinden ayrılması olarak görür".

Sosyal ilişkiler mevzuunda bütün işçilerin düşünceleri bir değildir. Teorik düşüncelerde kalıplaşmış temel çizgiler sık sık ortaklaşa olarak tekrarlanıyor. Fakat bu çerçeve içinde büyük ayrılıklar ortaya çıkmaktadır. Bu bilhassa, toplumun dychotomik düzenini tarif konusunda ortaya çıkmaktadır. Sosyal mevki, işçilerden bir kısmı veri olarak kabul ediyor ve düzenin doğruluğunu, bu düzene uymak mecburiyetinde olduklarını, veya uyabileceğini düşünüyor. İşçilerin geri kalan büyük bir kısmı ise cemiyeti ikiye bölen bu düzene eleştiren bir gözle bakıyor. Burjuva şuuruna sahip oldukları söylenen işçilerin sayısı azdır. Çünkü bu görüş yalnız sosyal bağlantıların açıklanmasında değil, topluma karşı takınılan davranışta da ortaya çıkar. İşçilerde burjuva bir toplumun şuurunu tâyin eden birleşme ve mevcut düzenle ayniyet kurma duygusu eksiktir. İşçinin kendini burjuva sınıfı içinde görebilmesi için lâzım olan, ona toplumdaki yerini gösteren "işçi sınıfı şuru" fazlasıyla katılmıştır".

Marksist dünya görüşüne, kendiliğinden sahip olan işçiler azdır. Onlarda sağlam bir teorik temel, devrimci bir tasarı ve geleceği tâyin etme gücü eksiktir. Mevcut şartlardan memnun olunmasa da, bu şartlara karşı çıkılmamış aksine onlara uyma yoluna gidilmiştir. Kadercilik, hayat gücünden yoksunluk bir çok işçilerin kendilerini göstermelerine engeldir.

Konusu "işçilerin topluma bakışı, yani işçilerin kafalarında yarattıkları toplum taslağı ve kendilerinin bu toplum içindeki yerleri" olan Münster Üniversitesinde yapılan araştırmanın sonuçları bunlardır.

Sanayi sosyologlarının araştırmalarından elde edilen neticeleri inceledik. Bizi bilhassa, işçileri burjuva düşünce biçiminden temelden ayıran üç müşahede ilgilendirdi.

1) İşçi kendi varlığını, gelişme, yükselme açısından değil, aksine sınıfsıkı bağlandığı belirli sosyal durumu açısından, statik olarak kavırıyor.

2) İşçi varlığına ve onu açıklayan şartlara karşı koruyucu durumundadır. Kazanılanın güvenliği, yükselme ve ilerlemeden önemlidir.

3) Durumlarını tâyin eden; kişisel, veya ferdi bir almyazısı olmayıp, toplu bir almyazısıdır. Bu almyazısı çaba ve emekten çok üstün güçler tarafından tâyin edilmektedir.

Yukardaki görüşlerin kişisel bir yükselmeye imkân vermediği meydandadır. Prof. Popitz aşağıdaki şekilde izahta bulunuyor : “Bir sosyal sınıfın unsurları olan insanlar için yükselme şansı ne kadar artarsa, bu sınıf içindeki dayanışmayı tehdit eden psikolojik çöküş de doğrusal yönde hızlanır. Tersine, yükselme şansının az olması ise ortaklaşa şuurun doğmasına yol açar. Bu durumun müsbet yönü, ortak bir ahnyazımda birleşme, menfi yönü ise ahnyazıma veya kaderciliğe karşı çıkmayı engelleyen bir iktidarsızlık ile bütün ferdi yükselme şanslarının kaybolmasıdır. Kurala göre, yukarıya doğru kapı ne kadar daralırsa, kapım önünde biriken kalabalık o kadar azalır”.

Sosyolojik bir araştırma yapılmış, işçilere “Durumunuzu düzeltmek için ne yapabilirsiniz” diye sorulmuştur. İşçilerin büyük çoğunluğu, hemen hemen yarısı teşebbüse geçmek için hiçbir imkân görmemektedir. Bir çokları da işletmede daha çok çalışarak durumlarını düzeltmeyi düşünmektedir. Ama işletme içindeki yükselişe de dar sınırlar konmuştur. En çok usta veya ustabaşı, veya işletme bürolarında bir yere ya da işçi eğitimliğine geçmeyi ummaktadırlar. Ferdî durumu düzeltmek için eğitim görme imkânını belirtenler ise pek azdır.

Böylece gelirin ilerde yükselmesi, ferdî davranıştan çok, ferdî etki alanının dışında kalan umumî sebeplere — fiatlarm gelişmesine, işletmenin büyümesine ve hepsinden önce sendikanın davranış yeteneğine — bağlıdır.

Bugün de, işçi, ahnyazısını toplum düzeninin bir sonucu olarak görüyor ve durumunu üstün, güçlü kuvvetlerin tâyin ettiği şuuruna varıyor. Yalnız toplu hareketlerle bir amaca varılabilir. İşçi tek başına güçsüzdür. Ferdî davranışlardan bir sonuç alınamaması yüzünden işçi sınıfının büyük çoğunluğu, kendi temsilcilerinden ve çıkarlarını koruyan avukatlarından çok işçi sendikalarına sadakatle bağlanıyor.

İşçinin iş alanında edindiği bağımlılık şuurunun, düşüncelerinin yönüne ne kadar istikamet verdiği böylece yeniden karşımıza çıkıyor. Gene de, işçinin durumuna gerçekçi bir gözle baktığımız anlıyoruz. İşçinin yükselme şansının ne kadar az olduğunu daha önce belirtmiştik. Fakat iş alanında kazanılan bilgilerin dışarıda tatbikine gelince durum değişiyor. Gerçekçilikleri erişilmez oluyor. İşçilerin yüksek eğitim imkânlarına karşı gösterdikleri yabancılıktan, çocuklarına bu eğitimi sağlamakta tereddüt göstermelerinden ve bunun sonucu yükselme şanslarının daralmasından bahsetmiştik. İşçilerde eğitime gereken değer verilmemesini, eğitim isteğinin kısırlığı, her günkü insan tipinin davranışında arama-

lıyız. Bunlar tutucu ve koruyucu bir tavır takınmanın sonucu oluyor. İşçilerin gerçekliği burada tersine dönüyor ve kendi kendini sınırlıyor. İş sahasında karşılaştıkları bu gerçek sınırları okul konusunda çocuklarının karşısına kendileri çıkararak sınıf yapısının koruyucuları durumuna geçiyorlar.

5 — *İşçilerin politik davranışları, diğer sınıflarınkinden ayrı değildir.*

Gerçekten işçi sınıfının politik davranışları 1945 den bu yana diğer sınıfların politik davranışlarından pek az ayrılık gösterir. Politik davranış derken demokrasi oyununun kurallarına bağlı olarak politik olaylara, seçimlere, seçim toplantılarına ve gösterilere katılmalarını anlıyoruz.

Yukarıda tarifini verdiğimiz dychotomik toplum düşüncesinin, kurulu toplum düzenini politik anlamda reddettiğini gösteren hiç bir dayanma noktası yoktur. Aşırı sağ ve aşırı solcuların işçi sınıfını şuurlandırma deneyleri şimdiye kadar hep başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Gerek komünistler, gerekse Nasyonal Demokratlar (NPD) geniş işçi kitlelerinde lehlerinde bir yankı yaratamamışlardır.

Federal Almanya tarihinde, işçi sınıfının, genç üniversite öğrencileri veya entellektüellerin bazı hareketleri gibi doğrudan doğruya kurulu düzene yöneltmiş toplu bir hareketi yoktur. Meselâ, Federal Almanya'nın kuruluşundan bu yana, işçilerin Weimar cumhuriyetinde aşırı bir sağ hükümet darbesini önleyen hareketlere benzer büyük, politik grevleri hiç olmamıştır. Aynı zamanda işçi sınıflarının Mayıs gösterilerine kayıtsızlıkla katılışı da uyanık bir politika gütmelerini gerektiren özel çıkarları olmadığı ve bütün bu olayların işçi sınıfını politik bir davranışa itemediğini gösteren gerekçelerdir.

Süphesiz böyle bir mantık yürütme yanlışdır. İşçi sınıfının özel çıkarları vardır ve bu çıkarlarını ele geçirmek için politik davranışa geçebilirler. Gerçek mesele, bu çıkarların çoğunlukla karmaşık ve mücerret özellikler göstermesi ve ancak dolaylıktan uzak, açık bir ortamda çözümlenebilir olmasıdır. Daha önce sözünü ettiğimiz eğitim meselesi, sınıflar arası dikey seyyaliyeti, veya birlikte tesbit ettiğimiz çalışma ve çalışma dışı meselelerini hatırlayalım. Özel çıkarların bu mücerret özellikleri, işçi sınıfının politik eyleminin neden bunların üzerine kurulmadığını gösteriyor. Bunun dışında, gene daha önce belirttiğimiz gibi, işçi sınıfının özel sınıf durumunu aşma gayesine karşı çıkan, işçinin kendi tabiatı, (koruyucu-durgun) temel tavrıdır : yeni alanların kapılarını zorlamaktan çok, güvenlikleri ile ilgilidir.

Şimdi bu fasit daireyi kapatalım. Şu soruyu soralım kendimize : İşçilerle birlikte herkese eşit şanslar tanınması anlamında, işçilerin burjuvalaştığından, sınıf ayrılıklarının ortadan kalktığından söz edebilir miyiz?

Evvelce incelediğimiz beş durum şu sonuçları vermiştir :

1 — Temelde işçilerin gelir durumu, gerçi bir yükselme sonucu daha iyi bir seviyeye ulaşmıştır, ancak bu vaziyet gelir ayırımının ortadan kalktığını göstermez. Gelir yaklaşımı söz konusu değildir.

2 — Boş zamanları ve tüketim davranışları ile işçiler diğer sınıfların davranışlarına az çok yaklaşmışlardır. Ama bu yaklaşma finansman imkânlarını da daraltır, dolayısıyla yükselme şanslarını — özellikle genç işçilerin — sınırlar.

3 — Şüphesiz işçilerin yükselme şansları, herşeyden önce devletin verdiği eğitim ve yükselme imkânları gözönünde bulundurulursa, eskiye nazaran çok artmıştır, ama işçilerin meslek işlerine geçmeleri gene de çok sınırlıdır.

4 — Sağlam bir Marksist toplum düşüncesine bağlı işçilerin sayısı azdır, ama burjuva düşüncesine bağlı işçilerin sayısı da sözü edilemeyecek kadar azdır. İşçilerin çoğunluğu, kendilerini ikinci yarıısına kattıkları ikiye bölünmüş bir toplumda görürler.

5 — İşçiler politik davranışlarıyla temelde diğer sınıflardan çok az ayrılırlar. Fakat bu veri, işçilerin bize uyanık bir politika gütmelerini gerektiren özel çıkarları olmadığını göstermez. Bu sınıf çıkarlarının yapısı, işçilere tanıtılma biçimi, bu çıkarların işçi sınıfının toplu politik davranışlarının amacı olması önler.

Başlangıçta çıkış noktası olarak koyduğumuz müşahedeleri tekrar ele alırsak, bunların durumu çok satıhta açıkladığımızı, ayrıca çelişik olduklarını anlarız. Alışkanlıkların görünüşe benzemesi, temelde bir benzemeye götürmemiştir. İşçiler, ülküleri dolayısıyla eğitim müesseselerine, burjuva dünyasına yabancıdırlar. Bunun sonuçlarından biri de, işçi çocuklarının yüksek öğrenime katılamamasıdır.

Özetlersek, işçiler bir çok yönlerden diğer sosyal sınıflara veya meslek gruplarına, özellikle göze çarpan istihlâk alışkanlıkları, boş saatlerden yararlanma yönlerinden çok yaklaşmıştır. Ama bu yaklaşma pek açıktaki olmayan belirli temel eşitsizlikleri değiştirmemiştir. Gelir ve servet ora-

anı, yükselme şansı ve topluma bakış, buna karşılık görünürdeki benzeme, sınıflar arasındaki görünmez duvarların dik durmasını sağlamaktadır. Eşitsizliğin görünüşü de ona erişmek ve elde etmek için harcanan çaba gibi hâlâ var olan eşitsizliklerin aşılabileceği varsayımını ortaya koymaktadır.

Yükselme şansı temel konudur. Yükselme şansının gerçekleştirilmesi, eğitimin ön plâna alınmasını gerektiriyor; bu da işçilerin ya da ebeveynlerinin verilen istihlâk ve tâtil haklarından hiç değilse bir süre için vaz geçmeleri demektir. Bu anlamda genç işçilerin, bilhassa değişik imkânlar gösteren ekonomik durumları kendilerinin aleyhinedir; bu durum en elverişli yaşlarda meslek alanında ilerleme hırsmı azaltır.

Öyle ise şimdi — başlangıçta sorduğumuz soruyu cevaplandırıyoruz — işçilerin burjuvalaşmışlarından ya da orta sınıf seviyesine vardıklarından söz edemeyiz. Öte yandan ortodoks anlamda katı sınıf çelişkilerinden söz etmek de ölçsüz bir davranıştır. Hiç değilse, işçilere özel sosyal durumları yüzünden konulan kısıtlamalar resmen ortadan kalkmıştır.

Alman işçisinin durumunu aydınlatan bu açıklama da — ister demokratik toplum düzeni açısından, ister yeteneklerin hepsinin kullanılması ve gelişmesi açısından veya yalnızca var olan potansiyelinin sömürülmesi demek olan iktisadî açıdan bakılsın — her zaman müsbet yanlar göstermemiştir.

Herşeye rağmen bugünkü durumu yirmi otuz yıl, öncesi ile karşılaştırsak görünüş, hangi açıdan bakarsak bakalım, daha müsbettir. Değişim gözden kaçmayacak kadar açıktır.

Son yıllarda batıda bir çok sanayi ülkesinde işçilere ve özellikle işçi çocuklarına daha iyi imkânlar tanımayı amaç edinen reformlar yapılmıştır. Başka türlü olamayacağı da açıktır.

Herşeyden önce Federal Almanya'da gerçekleştirilen reformları göz önünde bulundurmalıyız : Bilhassa eğitim alanında yapılan reformlar, yüksek eğitime yabancı ve tutucu kalan ebeveynlerin çocukları ve diğer bütün işçi çocuklarının yüksek okullara girmelerini ve başarı kazanmalarını kolaylaştırmaktadır. Uzun veya kısa süre sonra daha çok işçi çocuğunun yüksek eğitim görme ve yükselme imkânlarının artması sağlanacaktır. Ayrıca yetişkinler için, işletmeler tarafından, işletmede çalışanların yetişmesini amaç edinen eğitim kursları açılmış ve eğitim yerleri

kurulmuştur. Bu ikinci eğitim yolu, gençliğinde yüksek okullarda okuyamamış yetişkinlere de diploma ve meslek belgesi alma imkânını sağlar.

Buna bağlı olarak emek piyasasında arzedilen işyerlerinin nitelik yapısı değişmektedir. Doğrudan doğruya bedenle çalışmayı, yani vasıfsız ağır işi gerektiren işyerleri azalmakta, buna karşılık özellikle hizmet sektöründe nitelik gerektiren işyerleri sayısı artmakta, dolayısıyla yükselme imkânları fazlaşmaktadır.

Bütün söylenenlerin neticesinde, en yakın bir gelecekte, demokratik bir toplumda olması gereken şans eşitliğinin işçiler için de gerçekleşeceğini umut edebiliriz.
